

Temadan..

Seçim Kültürü

Seçim kurumunun gelişimi parlamentoların doğuşu ve gelişimiyle bir koşutluk göstermiştir. Burjuvazinin soylulara karşı mücadelesi parlamentolara önem kazandırmış, bu gelişme de beraberinde seçimle ilgili sorunları ön plana çıkarmıştır. Oy hakkına sahip olacakların belirlenmesi bu konuda yaşanan ilk sorunu oluşturmuştur. İlk başlarda, bu hak sınırlı bir kesime tanınmış, demokrasinin gittikçe gelişimiyle ilke olarak her yurttaşta oy hakkı tanınmıştır. Bu nedenle, sınırlı oydan genel oya yönelik gelişme sonucunda, bugün seçimlerde *genel oy* ilkesini kabul etmeyen rejimler demokratik sayılmazlar. Hatta bu hak, *İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi* ile de uluslararası hukuk açısından güvenceye alınmış bulunmaktadır.

Seçim kurumunun gelişimi açısından ikinci sorun, seçim yetkisinin hukuksal nitelikleri noktasında yaşanmıştır. Günümüz demokrasilerinde seçim yetkisi, hukuksal nitelikleri açısından kişiye bağlı, serbest, eşit ve gizli olarak kullanılması gereken bir haktır.

Bu konuda demokrasilerin yaşadığı bir başka anlaşmazlık, oy verme usulleri (yöntemleri) noktasında kendini göstermiştir. Seçimlerin tek dereceli mi, yoksa iki dereceli mi yapılması üzerinde uzunca tartışmalar yaşanmıştır. Temsilcilerin seçmenler tarafından doğrudan doğruya seçilmeleri halinde tek dereceli seçimler söz konusu olmuş, ancak seçmenler temsilcilerinin seçimini yine kendilerinin seçecekleri ikinci derecede seçmenlere bıraktıkları durumlarda da iki dereceli seçimler yaşanmıştır. Bu iki farklı usul ayrı ayrı denenmiş ve ancak demokrasilerde gelişmenin tek dereceli seçim usulünün kabul edilmesi yönünde olduğu görülmüştür. Türkiye’de de 1946 seçimlerine kadar milletvekili seçimi iki dereceli iken, bu tarihten sonraki seçimlerde tek dereceli uygulamaya geçilmiştir. Seçimlerle ilgili yaşanan en önemli sorunu ise seçim sistemleri oluşturmuştur.

Demokrasi ve temsil

Bütün kararlarda temsilcilerin özgür olması ilkesiyle hareket eden ve her bir temsilcinin bütün seçmenleri –milleti–temsil etmesi esasına dayanan temsili demokrasi, temsilcilerin salt kendilerine oy veren seçim bölgelerindeki seçmenlerine karşı sorumlu olmasını ifade eden ‘emredici vekalet’ anlayışının da böylelikle siyasi gelişim sürecini tamamlamasına neden olmuştur. Temsili demokrasi anlayışı Türkiye’de 1924 Anayasası’nın 13. maddesiyle, 1961 Anayasası’nın 76. maddesiyle ve 1982 Anayasası’nın da 80. maddesiyle kabul edilmiş bulunmaktadır. Elbette temsili demokrasinin siyasal demokrasiye en büyük katkısı, temsilcilerin –yöneticilerin–belirlenmesi için seçim yapılmasını zorunlu kılması olmuştur.

Demokratik siyasal sistemi belirlemede göz önünde tutulması gereken niteliklerin başında, “her vatandaşın yalnızca bir oya sahip olduğu genel oy hakkı ile katılacağı seçimler vasıtasıyla iktidarın halkın elinde olması” ve “en az iki büyük partinin makul aralıklarla yapılan dürüst seçimlerde adaylarını ve programlarını halkın seçimine sunması” gelmektedir. (Lijphart 1991: 2) Seçim demokratik bir rejimin varlığı için zorunlu, ancak tek başına yeterli olmayan bir unsurdur. Seçimin yapılacağı ortamın, demokratik bir rejimin diğer zorunlu unsurlarından olan temel hak ve özgürlüklerle de yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Bu nedenle, toplumdaki değişik düşüncelerin açıklanabilmesi ve siyasi eğilimlerin siyasi partiler aracılığıyla örgütlenerek, serbest bir yarışma ortamında seçime katılabilmesi halinde ancak demokratik seçimlerden söz edilebilir. (Teziç 1967: 6-17)

Bu nitelikler göz önünde bulundurularak yapılan seçimlere, demokrasilerde *yarışmacı seçimler* (competitive elections) adı verilir. İşte seçimlerin demokratik bir sistemde taşıdığı bu anlam demokratik seçimleri, totaliter sistemlerden ayıran unsurların başında gelmektedir. Gerçekten de, en önemli ve etkin bir siyasal katılma yolu olan seçimler, totaliter sistemlerde çok değişik bir nitelik taşır. (Kapani 1992: 139) Demokrasilerde halk seçim yoluyla yönetime doğrudan doğruya katılmasa bile, hiç değilse yönetici kadroyu –siyasi iktidarı– belirleme ve denetleme olanağını elinde bulundurur. Bu da demokratik rejimi totaliter ve otoriter rejimlerden ayıran en temel niteliklerdir.

Seçimlerde Demokratlaşma

Sınırlı Oy'dan Genel Oy'a geçiş

Demokratik bir rejimde ulusal iradeyi temsil edenlerin belirlenmesinde esas olan, seçimlerin hür bir ortamda, söz konusu iradeyi yönlendirecek herhangi bir engele olanak tanımayacak bir şekilde yapılmasıdır. Yöneticileri seçecek olan kişilerin, yani seçmen topluluğunun birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler yasalarla belirlenmiş bulunmaktadır. Demokratik gelişim seyrinde birtakım özelliklere sahip olması gerekli seçmen topluluğu çok daha sınırlı tutulmuş, ancak zamanla bu sınır genişletilmiştir. Söz konusu aşamalar sonrasında da, bugün, en demokratik *genel oy* uygulamasına ulaşılmış bulunmaktadır. Genel oy, “seçmenlere servet, eğitim, cinsiyet ve ırk bakımından bir ayrıcalık tanımaksızın oy hakkının verilmesidir.” (Teziç 1967: 5)

Kaynak. Suffragette June 1908 Votes for Women meeting in Hyde Park

Öyle ki, “düşünceler arasındaki diyalog, tüm halkın oluşturduğu bir ortamda cereyan etmelidir. O düşüncelerden hangisinin siyasal iktidara geçebileceğine de tüm halk karar verir. Toplumda, bir zümrenin ya da halkın bir kesiminin katıldığı ‘forum’ demokratik değildir. Katılma hakkı, ‘genel’ olmalıdır. Bu ise, en başta genel oy ilkesini kabul etmekle gerçekleşir.” (Tanilli 1996: 41) Genel oya geçilmeden önce kullanılan sınırlı oy uygulamasında, “oy hakkı servet esasına, yani belirli bir geliri olan veya belirli bir ölçüde vergi ödeyenlere tanınmışsa buna servet esasına dayanan oy (suffrage censitaire), şayet oy hakkı öğrenim şartına bağlanmışsa buna yeteneğe bağlı oy (suffrage capacitaire)” adı verilmiştir. (Duverger 1986: 89) Ve genel oya geçinceye kadar da Batı demokrasilerinde seçmenle seçim kurumu arasındaki hukuksal ilişki, bugün artık tarihe karışmış durumdaki seçim vatandaşlara tanınmış bir ödev midir yoksa bir hak mıdır tartışması etrafında biçimlenmiştir.

Genel oy seçimlerde eşitlik demektir. Eşit seçim de, temsilde adaleti sağlayan doğası gereği ancak nispi seçim sistemiyle gerçekleşebilme olanağına sahiptir. Bu nedenle nispi temsil sistemi genel oyun bir tamamlayıcısı olmaktadır. Bu seçim sistemi aracılığıyla toplumdaki tüm partiler güçleri oranında parlamentoda yer alabildiğinden özellikle demokrasinin ve

de genel oyun zorunlu bir sonucu olarak kabul edilmektedir. (Teziç 1967: 19) Siyasal partiler seçim, oy ve parlamento kurumlarıyla aynı zamanda doğmuş, gelişmeleri de bu kurumsal oluşumlara koşutluk göstermiştir. Bir bakıma kitle demokrasilerinin *sine qua non* unsurları haline gelmişlerdir. Öyle ki, “demokratik düzen kitleye dayandıkça, parti denilen siyasal örgüt bu düzen içinde ampirik ve kaçınılmaz bir araç olarak yerini koruyacaktır. Kısaca parti, şekilsiz ve dağınık durumdaki kitlelere yön, biçim ve bilinç kazandırmıştır.”(Karamustafaoğlu 1970: 91)

Siyasal temsilin ve dolayısıyla seçme hakkının demokratikleşmesi, ayrıcalıklı sınıfların tekelinden kamu yönetiminin kurtarılmasını sağlamış bulunmaktadır. Yalnız, tüm bu gelişmeler 19. ve 20. yüzyılda, özellikle kara Avrupası’nda, öncelikle aristokrasi ile burjuvazi, daha sonra da burjuvazi ile proleterya arasındaki kamu yönetiminde iktidar mücadelesine tabi kalmıştır diye belirtmek gerekir.

Osmanlı Devleti’nde ise ilk temsili meclis Birinci Meşrutiyet’te kurulan Hey’eti Mebusan olmuştur. Osmanlılar ilk kez sandık başına giderken Batılı ülkeler seçim ve oy konularındaki temel reformları tamamlamış durumdaydılar. Bunun içindir ki, Osmanlıda “iktidarın rasyonelleşmesi ve seçme hakkının demokratlaşması olayları, Batıdaki gibi köklü sosyal değişikliklere sebebiyet verecek şekilde olmamıştır.”(Karamustafaoğlu 1970: 101) Osmanlı kayıtlarına geçen ilk seçim belgesi *Talimat-ı Muvakkate* adını taşıyan geçici bir yönetmeliktir. Birinci Meşrutiyet Meclisine vekillerini seçecek bir kanun hazır olmadığı için, yalnızca o toplantıya özgü olmak üzere geçici bir talimat çıkarılmıştır.

Gerçekten de, Osmanlıda anayasal nitelikte ilk seçme hakkı genel oy ilkesine göre olmasa da 1876 *Kanunu Esasi* ile kabul edilmiştir. Bu kanunun 66. maddesi uyarınca da çok kısa bir süre içerisinde seçim yöntemlerini düzenleyen *İntihab-ı Mebusan Kanunu* çıkarılmıştır.(Teziç 1967: 6) Ancak, kanun yürürlüğe koyulamadan Meclis-i Mebusan feshedilmiş, bu nedenle İntihab-ı Mebusan kanunu tam otuz yıl sonra İkinci Meşrutiyet Meclisi’nin kuruluşunda yürürlüğe girebilmiştir. Ve de 1908’den 1942 yılına kadar çeşitli değişiklikler yaşasa da bütün seçimlerde uygulanmıştır.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında yeni bir kanun yapılmamış, yalnızca İntihab-ı Mebusan Kanunu’nun kimi hükümlerini değiştirmekle yetinilmiştir. Bu değişikliklerle seçmen yaşı on sekiz olarak belirlenmiş, cinsiyet ayırımına son verilmiş, 1934 yılında kadınlara da erkekler gibi seçme hakkı tanınmıştır. 1946 yılına kadar Meşrutiyet’ten kalma iki dereceli seçim yöntemi kullanılmış, ancak 1946 seçimlerinde tek dereceli seçim yöntemine geçilmiştir. (Karamustafaoğlu 1970: 107) Uygulamada ise aynı başarımın sağlandığını söylemek güçtür. Çok partili hayatın başladığı dönemde, yani 1946-1950 yılları arasında ülkede en fazla tartışılan konu seçim güvenliği olmuştur.

1950 genel seçimlerinde seçmen oylarının çoğunluğunu kazanan Demokrat Parti aynı başarıyı 1954 ve 1957 seçimlerinde de göstermiş ve bu başarısıyla milli iradeyi temsil ettiğine inanmıştır. Seçimler sonunda beliren gerçekten milli irade midir? Aslında, kaynağını Jean-Jacques Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'nden alan *milli irade* olgusunun toplumsal gerçeklikle ilintisi oldukça tartışmalıdır. O güne kadar uygulanmakta olan iki dereceli seçim sisteminden de vazgeçilmiş, tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. Cumhuriyet Türkiye'si'nde iktidarın ilk kez el değiştirdiği; 27 yıllık CHP iktidarının ardından Demokrat Parti'nin iktidara geçtiği 1950 seçimleri, çok partili dönemin asıl başlangıcı olarak siyasal tarihimiz açısından önem taşımaktadır.

Seçim Sistemleri ve Temel Unsurları

Türkiye'nin Özel Koşulları

İlk bakışta teknik bir sorun gibi görünmekle birlikte, seçim sistemlerinin siyasi bir yanı da bulunmaktadır. Bu nedenle, her seçim sisteminin siyasal hayat üzerinde değişik sonuçlar doğuran bir ağırlığı bulunduğu gerçeği tartışılmazdır. Seçmenler tarafından kullanılan oyların bir meclisteki sandalyelere dönüştürülmesi yöntemi olarak belirtilen dar anlamının dışında, geniş anlamda seçim sistemi kavramı, seçme ve seçilme yeterliliği, adaylığa ilişkin kurallar, oy verme yöntemleri, seçim çevrelerinin belirlenmesi, seçim ilkelerinin saptanması, seçimlerin düzenlenme biçimleri ile seçimlerin yönetim ve denetimi gibi konuları kapsamaktadır. (Daver 1989: 137)

Genel olarak seçim sistemleri, eşitlik ve adalet ilkelerine ağırlık veren nispi temsil sistemleri ile siyasal istikrar, bir başka ifadeyle toplumsal fayda ilkesine dayanan çoğunluk sistemleri olmak üzere iki ayrı sınıfta incelenmektedir. Bunların yanında çeşitli karma sistemlerden ve alt sistemlerden de söz edilmektedir. Nispi temsil sistemleri eşitlik ilkesinden hareket ederek, seçimlerde yarışan bütün siyasi eğilim ve tercihlerin olabildiğince parlamentoya aynen yansımaları amaçlar. Çoğunluk sistemleri ise nispi temsilin karşısında yer alarak, bütün siyasi eğilimlerin temsilinden çok, büyük partilere avantaj sağlamak suretiyle özellikle güçlü bir hükümetin oluşmasını sağlamaya çalışır. Bir ülkenin belli bir seçim sistemini kabul etmesinde, öncelikle seçim sisteminin sözü edilen bu özellikleri ve doğurabileceği siyasi sonuçlar göz önünde tutulmaktadır.

Bunların dışında seçim sistemi tercihinde rol oynayan başka birtakım etkenler daha vardır ki, onlar da o ülkenin tarihi gelenekleri ile siyasi ve kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Esasen bir ülkenin tarihi, siyasi ve kültürel etkenlerini göz ardı eden seçim reformlarının çoğu kez amacına ulaşamadığı görülmektedir. Siyasal gerçeklikte seçim sistemi tercihini etkileyen, göz ardı edilemeyecek önemli bir etken de, belli bir ülkede seçim sistemini kabul

edecek olan mevcut siyasal iktidarın, büyük olasılıkla kendi yararına işleyebilecek nitelikte bir seçim sistemi ortaya çıkarma çabasıdır. Unutulmamalıdır ki, temsili rejim, daha yalın ifade etmek gerekirse, oy hakkı için verilen mücadele demokrasi mücadelesi ile iç içe geçmiş bir mücadeledir. Gelişim seyrinden de anlaşılacağı üzere birbirlerinden soyutlanmaları da olası gözükmemektedir.

Ayrıca bu iki ana sistemin belli ölçülerde birleştirilmesi, bir başka ifadeyle her ikisinin farklı unsurlarının kullanılması, ya da her ikisinde de bulunmayan kimi unsurların bir araya getirilmesi suretiyle üretilen karma sistemlerin kullanılması da söz konusu olmaktadır. Çok partili hayata geçiş yaptığımız 1950-1960 dönemi, uygulanan çoğunluk seçim sistemi yüzünden yoğun tartışmaların yaşandığı, ülkede nispi temsil sistemine yönelik isteklerin gittikçe yoğunluk kazandığı bir dönem olarak siyasal tarihimize adını yazdırmış bulunmaktadır.

Türkiye’de 1960 sonrası bütün seçimlerde nispi temsil sisteminin değişik biçimleri uygulanmıştır. Nispi temsil sisteminin en karakteristik özelliği, çoğunluk sisteminin aksine, temsilde adalet boyutunu güçlü bir şekilde öne çıkarabilmesidir. Bu sistem sayesinde siyasal partiler güçleri oranında Meclislerde temsil edilebilmektedir. Ancak, bu uygulama Türkiye’de oyların çok sayıda partiler arasında dağılmasına yol açmış, Mecliste de istikrarlı hükümetlerin kurulmasını zorlaştırmıştır. Türkiye’de nispi temsilin kabulü ile birlikte hem barajlı hem de barajsız olmak üzere sistemin d’Hondt uygulamasının tercih edildiği görülmektedir.

Türkiye’de seçim sistemine ilişkin tartışmalar ışığında genelleyecek olursak, kuşkusuz bütün beklentiler adil bir seçim sistemine yöneliktir. Demokrasinin olmazsa olmazı durumundaki iki koşulu da yerine getirmesi beklenilmektedir. Bunlar da sistemin hem katılımıcılığı sağlayabilmesi, hem de çoğulculuğu kavrayabilmesidir. (Araslı 1972: passim) Demokrasi, çoğunluk yönetiminde azınlık haklarının korunmasını garanti altına alan bir yönetim biçimidir. İşte bu sağlanabildiği oranda siyasal istikrar da sağlanır. Oysa, bugünkü uygulamada seçmen önüne konan listelere, kimin milletvekili olacağını, kendisini kimin temsil edeceğini bilmeden oyunu vermektedir. Listeler parti merkezlerinde merkez yoklamayla, genellikle de parti liderlerinin istekleri doğrultusunda hazırlanmaktadır. Esasen, milletvekili adayları ya merkez yoklamayla ya da önseçim ile belirlenir. Ülkemizde ise siyasal partilerin daha çok merkez yoklamayı tercih ettikleri görülmektedir.

Oysa ki, demokrasiyi var kılan önemli kilometre taşlarından biri seçim sistemleri ve bu seçimler aracılığıyla oluşturularak yasama erkini yürüten parlamentolardır. Bunun için seçim sistemini alt yapısı iyi biçimlendirilmiş ve ülke gerçeklerine uygun bir sistem olarak hazırlamak gerekir. Göz önünde bulundurulması gereken temel ölçütler de temsilde adalet,

siyasette istikrar, geniş yelpazede karar sürecine katılım, çeşitli eğilimleri parlamentodan dışlamayan baraj sistemidir. Elbette, sivil otoritenin egemen olacağı bir yönetim anlayışının ön koşulu, ulusal iradenin güdümsüz bir biçimde parlamentoya yansıtılmasıdır. Bu nedenle seçim sistemleri bir amaç değildir, yalnızca ulusal iradenin meclise yansımını sağlayan bir araçtır. İşte en önemli sorun bu aracın nasıl işletileceği konusunda ortaya çıkmaktadır.

Genel oy ilkesi, eşit oy ilkesi, tek dereceli oy yöntemi, seçimlerin önceden belirlenen dönemlerde yapılması ilkesi, gizli oy açık sayım ilkesi, serbestçe ve eşit yarışabilme ilkesi, yargı yönetimi ve denetimi ilkesi demokratik seçimlerin *a priori* ilkeleridir. Ve bugün artık her seçim sistemi için geçerlilikleri tartışılmazdır. Ayrıca, seçimlerin belirlenen yasal dönemlerde yapılmasının siyasal istikrar ve ülke ekonomisi açısından taşıdığı önem de ihmal edilmemelidir. Aynı zamanda, genel seçimler ile yerel seçimlere birlikte gidilmesinin de kamu yararı açısından taşıdığı önem göz önünde bulundurulmalıdır.

Mecliste temsil edilecek grupların oluşturulma tarzında ve dolayısıyla yürütme organının kuruluş ve işleyişinde seçim sisteminin ne kadar önemli bir rol oynadığı ortadadır. Bugüne kadar bu konuda yapılan tartışmalarda başlıca iki farklı nokta üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki, ülkedeki çeşitli grupların güçleri oranında adil olarak temsilini sağlamak, ötekisi ise parlamentoda istikrarlı bir politikanın yürütülmesini sağlayacak çoğunlukların oluşmasına olanak tanımak. Bu durumda parlamento kısaca, kendisini ülkedeki siyasal güç dağılımını tam olarak yansıtan bir kurul haline getirmek isteyen temsilde adalet ilkesi ile yasama organının belli çoğunluklarla hükümetin devamlı ve istikrarlı bir politika yürütmesine olanak veren bir kurul olmasını hedefleyen siyasette ve yönetimde istikrar ilkesinin kaynağı olarak görülmektedir. Birinci ilke daha göreceli bir düşünceye ve adalet duygusuna dayanırken, ikincisi ise daha deneysel bir görüş tarzına dayanmaktadır.

Seçim sistemleri arasındaki bu iki temel görüş nispi temsil ile çoğunluk sistemi taraftarları arasında tartışmalara yol açmaktadır. Nispi temsilin farklı uygulanış biçimlerinin parlamentoda temsil edilen partilerin sayısını artırdığı yönünde, çoğunluk sistemlerinin ise buna karşıt bir etki yaratıp ülkedeki parti sayısında düşüşe yol açtığı yönünde görüşler ileri sürülmektedir. Bu nedenle, ülkede daha çok nispi temsil sisteminin uygulanmasında ortaya çıkan sakıncaları en aza indirmek için, bu sistemin temeli olan adalet ilkesini istikrar ilkesiyle uzlaştıran kimi karma yöntemler de üretilmemiş değildir.

Çağdaş demokrasilerde parlamenter rejimin işleyişini belirleyen çoğunluk olgusudur. Çoğunluk olgusu da siyasal partiler sistemi ile seçim sistemine bağlı durumdadır. Bu nedenle, Türkiye’de 3 Kasım 2002 seçimleri sonrasında parlamenter yapıyı oluşturan dağılım sonrasında “yumuşak güçler ayrılığı kuramının, en azından tek başına iktidara gelen siyasal

partide uygulanabilecek sıkı disiplin nedeniyle parti yönetimi tarafından yön verilecek bir yasama-yürütme birlikteliğine doğru eğilim kazanma olasılığı artmış görünmektedir.” (İba 2003: 106) Gerçekten de, yasama ve yürütme güçlerinin işbölümü dağılımındaki eşitlik parlamenter rejimlerde tartışmalı konuma gelmiştir.

Yarım yüzyılı aşan çok partili hayata ilişkin birikimler siyasal kültürümüzü biçimlendiren değerler oluşturmuş olmakla birlikte, bunların demokrasi kültürü açısından yeterli olduğunu söylemek güçtür. Her seçim öncesinde seçim yasalarında yapılan değişiklikler seçimlerin siyasal sonuçlarını yönlendirmeye yönelik olabilmektedir. (Turan 1996: 25) Çok partili dönem boyunca ağırlıklı olarak nispi seçim sistemi uygulanmış ve seçimlerin oldukça önemli bir bölümü sağ partilerin üstünlüğüyle sonuçlanmıştır. Hatta tek başına iktidar çoğunluğunu elde eden partiler de ağırlıklı sağ görüşlü partiler olmuştur.

Seçim sistemlerinin siyasal sistemde öncelikle ülkenin siyasal partiler sisteminde de taşıdığı önemi büyüktür. Ülke yönetiminde meşruiyetin temeli, yetkinin kaynağıdır. Seçim sonuçlarına göre kurulan hükümetler, Parlamentoda Anayasayı değiştirebilecek çoğunluğa da sahiplerse, bu durumda seçim sistemlerinin en az *Esas Teşkilat Kanunu* [Anayasa] kadar önem taşıdığını yadsımak güçtür.

Bu nedenle, seçim sistemlerinin siyasal sonuçlarının salt sistemlerin teknik özelliklerinden değil, aynı zamanda ağırlıklı olarak toplumsal ve ekonomik değişkenlerden de etkilendiğini görmek gerekir. Dolayısıyla, ülke için nasıl bir seçim sistemi istikrar getirir sorusu, salt bu yalınlıkla ele alındığında sağlıklı bir soru değildir. Bunun için yalnızca seçim sisteminde ya da formülünde yapılacak değişiklikler yeterli olmayacaktır. Eğer, seçim sistemleri arasında bir tercih yapılacaksa, öncelikle söz konusu tercihi destekleyecek toplumsal bir betimlemenin mutlaka gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Önemli olanın istikrar mı, yoksa temsiliyet mi olduğu kıskacıdan kurtulmanın yararı anlaşılmalıdır. Dolayısıyla, önemli olan ülkenin bir an önce yönetebilir hükümetlere mi kavuşması, yoksa toplumsal farklılıkların mecliste temsil edilmesi sorusunun yarattığı derin gibi gösterilen ayrımın ortadan kaldırılmasıdır. Ortada bu denli yan yana getirilemez diye hissettirilen iki olgunun içselleştirdikleri anlamlar oysa ki her meclis için vazgeçilmez niteliktedir. Hiç şüphesiz, temsil güçleri yüksek hükümetler ancak yönetebilir hükümetler olabilecektir, siyasal tarihimizde bu durumu doğrulayan pek çok örnek bulunmaktadır.

Bugün artık demokratik seçimlerin kişi ya da lider seçimi değil, program - fikir - seçimi olması gerekir. Demokrasiyi yalnızca çoğunluğun oyları ile hükümetlerin oluşturulması anlamında algılamak gerekir. Demokrasinin temelinde insan onuruna saygı, insan kişiliğine değer verme yatar. Bunların da temeline inildiğinde fırsat eşitliği ve özgürlük olgularıyla karşılaşılır. Bu nedenle, çoğunlukla ya da koalisyonla işbaşına gelen yürütme erki

demokrasinin temelindeki bu olguları hayata geçirmeye yönelik planlama ve düzenlemeye girişemediğinde demokrasiye hizmet ettiğinden asla söz edilemeyecektir.

Aslında seçim sistemlerini kalıcı kılan yegane unsur, halkın kendi iradesini Meclise taşıdığına duyduğu inançtır. Yürürlükteki seçim sistemi, tek turlu ve esas olarak nispi karakterli, dolayısıyla *katégorik* özellikte olduğundan seçmene yalnızca birinci tercih ettikleri partiyi sorarak sonuca varmaktadır. Bu nedenle de, her zaman en çok oyu almış bir parti *toplumsal konsensus* 'a en yakın parti olamamaktadır. Bu durumda da, sistemin seçmen topluluğunun gerçek siyasal eğilim ve tercihlerini yansıtılabildiğini söylemek oldukça güçleşmektedir. Sonuç olarak, bu sorunun ancak Türk siyasal kültürünün demokratik istikrar için uyumsuzlukların ılımlılaştırılmasına yönelik gelişim göstermesiyle çözümlenebileceği ortadadır.

Prof. Dr. Emine Yavaşgel

Başvuru Kaynakları

- Araslı, Oya (1972). *Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı*, Ankara, AÜHF Yayınları
- Cotteret, Jean-Marie ve Emeri Claude (1991). *Seçim Sistemleri*, Çev., Tanju Gökçel, İstanbul, Gelişim Yayınları
- Daver, Bülent (1989). *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara, AÜSBF Yay., No.251
- Duverger, Maurice (1986). *Siyasal Rejimler*, İstanbul, Kültür Dizisi 14, Sosyal Yayınları
- İba, Şeref (2003). "Türkiye'de Parlamenter Rejimin İşleyişi Açısından 3 Kasım 2002 Seçimlerinin Sonuçları",
Gerçek, İstanbul
- Kapani, Münci (1978). *Politika Bilimine Giriş*, 2. Basım, Ankara, AÜHF Yay., No.431
- Karamustafaoğlu, Tunçer (1970). *Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri*, Ankara, AÜHF Yay., No.262
- Lijphart, Arend (1991). *Çağdaş Demokrasiler*, Çev., Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, Ankara, Yetkin Yayınları
- Rousseau, Jean-Jacques (2006). *Toplum Sözleşmesi*, Çev., Vedat Günyol, İstanbul, İş Bankası Yayınları-Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, 2006
- Tanilli, Server (1996). *Devlet ve Demokrasi / Anayasa Hukukuna Giriş*, İstanbul, Çağdaş Yayınları
- Teziç, Erdoğan (1967). *Seçim Sistemleri*, İstanbul, İÜHF Yayınları
- Teziç, Erdoğan (1991). *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta Yayınları
- Turan, İter (1996). "Türkiye'de Demokrasi Kültürü", *Demokrasi Kültürü*, İstanbul, Aybay Yayınları
- Yavaşgel, Emine (2014). *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri*, 2. Baskı, İstanbul, Nobel Yayınları

